

A Magyarországért Alapítvány által felkért bíráló bizottság 1997-ben kilencedik alkalommal hozta meg az utolsó fél évszázad legjelentősebb teljesítményeinek értékelése alapján született döntését, s 1997. december 20-án, szombaton délelőtt, Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtár dísztermében adták át a „Magyar Örökség” kitüntető címet bizonyító okleveleket, tisztelegve Bay Zoltán sportoló, Györffy György történész, Scheiber Sándor professzor, Szörényi Éva színművész, Tamási Áron író és Tóth Sándor mártírhalált halt gépkocsivezető életműve, valamint a Debreceni Református Kollégium Kántusának munkássága előtt.

A Mádl Ferenc vezette kuratórium ifj. Fekete Károlyt, a Debreceni Református Hit tudományi Egyetem rektorát, a Kollégium igazgatótanácsának elnökét kérte fel a Kántus laudálására.

Fekete Károly (ifj.)

Laudáció a „Magyar Örökség” díjra jelölt Kollégiumi Kántusról

Magyarország egyik legrégebben működő kórusa a Debreceni Református Kollégium Kántusa, amely 1739 óta megszakítás nélkül szolgálja a nemzeti kultúra és az egyházzene ügyét.

A kollégiumi diákok életének már a korábbi századokban is elmaradhatatlan része volt az éneklés, azonban rendszeressé és szervezetté Maróthi György tanárságának idején vált. Debrecen város történetében fájdalmas időszakot jelentett 1739, amikor hatalmas pestisjárvány tizedelte meg a lakosságot. A temetések szomorú gyakorisága készítette arra Maróthit, hogy a Kollégiumban maradt diákokból temetési kart tanítson be. Saját lakásán tanította meg négy diákjának a harmóniás éneklést. Még a nevük is fennmaradt: *Weszprémi István, Szőnyi Benjámin, Szalatsy Mihály* és *Dávid Ferenc* négyeséből nőtt ki az egyre bővülő énekkar, amely rangos helyet töltött be mindenkor a Kollégium diákegyleteinek sorában. Maróthi 1743-ban adta ki a genfi zsolnárokat a Goudimelféle harmóniákkal, hogy elősegítse zenei téren is a hazai elmaradottság felzárkóztatását az európai hangzásvilághoz. Sajnos 1744-ben bekövetkezett korai halála megakadályozta abban, hogy a fiúvegyeskar mellé hangszeres együttest is szervezzen, s így hallhassa saját iskolájában is a collegium musicum Svájcban tapasztalt, megragadó hangzását.

Maróthi után tanítványa és fiatal kartársa, *Csákvári Varjas János* vette át a Kántus vezetését, aki haláláig hű utóda volt Maróthinak. Az ő munkássága idején már oda fejlődik diákjainak éneklése, hogy a Debrecenbe látogató neves személyiségek fogadásánál is közreműködik a Kántus, ahogyan ez 1769-ben

gróf Gvadányi József író, illetve 1773-ban Forgács Miklós gróf esetében is így történt. Vidéki templomszentelések alkalmával sem ritka, hogy igénylik a Kántus éneklését (Nagyvárad 1784, Mezőtúr 1792, Pest 1830).

A XIX. század meghatározó debreceni egyházzeneje volt a külföldi zenei tanulmányokat is végzett *Szotyori Nagy Károly*, a Nagytemplom orgonistája, aki kollégiumi zenetanárként egy új ízlésű nemzedéket nevel. Az ő nevéhez fűződik az 1846-os átalakulás, amikor a fiúvegyeskari felállást felváltja a férfikar. A próbák a kollégium Odeum elnevezésű termében folytak. A zártkörű ünnepekre vendégeket is hívtak, de előfordult az is, hogy hangversenyeken énekeltek. Főiskolai Énekkar néven egyesületté alakultak. A sok emlékezetes ünnepi éneklés közül említésre méltó az 1868-ban Debrecenben rendezett Országos Dalárverseny, amelyen Erkel Ferenc volt a döntőbizottság elnöke. Ekkor a 64 énekkar közül a Kántus ötödik lett. 1880-tól vált rendszeressé Sárospatak és Debrecen kollégiumának énekkari találkozója.

Az énekkar első főfoglalkozású karnagya *Mácsai Sándor* volt, aki 1885–1924 között elsőként töltötte be az ének-zenetanári tanszéket. Negyvenévi munkássága alatt a debreceni egyházzenei hagyományokat híven ápoló, igényes szakembernek bizonyult. Sokat tett a debreceni Csokonai-kultusz ápolásáért is: a nagy költő énekelhető versei a korabeli városi irodalmi rendezvények elmaradhatatlan elemeivé váltak. Az egyre rendszeresebbé váló kiszállások beviteléből gondosan fejlesztette a kórus kottatárát, de nyitott volt a jótékonyági célok segítésére is.

Mácsait *Szigethy Gyula* követte, aki szintén több mint 40 évig, 1924-től 1966-ig állt a Kántus élén. Személyében az énekkar megkapta az első diplomás vezetőjét. Az ő munkálkodása idején érinti meg a Kántust erőteljesen a kodályibartóki szellemiség. A demonstratív egyházi és világi rendezvényeken, illetve a rádióban való szereplések mellett kiemelkedő jelentőségű a debreceni Kollégium alapításának 400. és az énekkar működésének 200. évfordulóján Kodály Zoltán *Psalmus Hungaricus*ának előadása.

A Dóczy Leánygimnázium államosítása és a Fiúgimnáziummal történő összevonása után, 1954-től a Kántus ifjúsági vegyeskarrá szerveződött. Az 1960-as évek közepétől Szigethy Gyula mellett *Sepsy Károly*, a Nagytemplom orgonista-lelkésze lett a Kántus ügyvezető karnagya.

A kórus legújabb kori fejkora 1967-től kezdődött, amikor *Berkesi Sándor* lett a gimnázium új énektanára és a Kántus karnagya. Berkesi Sándor zeneakadémiai tanulmányainak ideje egybeesett Kodály Zoltán életének utolsó öt esztendejével, amelyek alatt a személyes hatások, találkozások elkötelezetté tették őt a magyar zene ügye mellett. Az idősebb Kodály-tanítványok keze alatt még mélyebbre ereszkedtek az ügyszeretet gyökerei. A fiatal karnagy életre szólóan elraktározta magában a pedagógus, karmester, „néptanító” Ádám Jenő, a zeneszerző és zenetudós Bárdos Lajos és a hitvalló református zenei szaktekintély Gárdonyi Zoltán alakját. A tőlük tanult szakmai-lelki hozzáállással rövid idő alatt látványos eredményeket ért el a Debrecenbe kerülése

után. Händel János-passiójának magyarországi bemutatója, a Kóruspódium és az éneklő Ifjúság rendezvényein való folyamatos jelenlét újabb és újabb, a Kántusnak írt és ajánlott, ősbemutatókon elhangzott művek sora, az 1975-től kezdődő külföldi hangversenykörutak (külföldi útjaik során eljutottak Ausztriába, az NDK-ba, az NSZK-ba, Jugoszláviába, Angliába, Hollandiába, az USA-ba, Kanadába, Svájcba, Finnországba, Svédországba, Belgiumba, Japánba és a határon túli magyarokhoz Kárpát-Ukrajnába, Erdélybe, Szlovákiába), az eddig megjelent 3 hanglemez, 2 CD-lemez, 3 külföldi műsoros kazetta, rádió- és TV-felvételek, nemzetközi kórusversenyek (Debrecen 1982, Middlesbrough, Anglia 1984, Spittal, Ausztria 1988, Maasmechelen, Belgium 1996, Budapest 1997) kiemelkedő helyezései bizonyítják, hogy Maróthi György magvetése nem volt hiábavaló.

Ebben a munkában 1976-tól segíti Berkesi Sándort *Karasszon Dezső* orgonaművész mint a Kántus orgonistája, és 1984-től *Kurgyis András* szervező karnagy, gimnáziumi énektanár, e ezt a munkát becsülte meg a kórushoz egészen közel kerülő Vass Lajos, a Kollégium egykori diákja is, aki az Alma Mater iránti háláját több művel is kifejezte, illetve Szokolay Sándor, aki elkötelezett híve annak a magyar humán kultúrának és hagyománynak, amelyet a Debreceni Református Kollégium is képvisel.

A dióhéjban bemutatott kórustörténet csupán kerettörténet, amelynek a hordozórakétája, a célba juttatója és hatásmechanizmusának működtetője a Kollégium „orando et laborando” jelmondatának megélése. Mit eredményezett ez?

Amikor évtizedekig képtelenség volt a gazdag protestáns egyházzenei tradíciót az azt megillető súllyal megszólaltatni, akkor mint az egyetlen megmaradt magyar református kollégiumi kórus a *Kántus átmentette protestáns egyházzenei örökséget a mába*.

Berkesi Sándor ennek tudatos vállalásával formálta ki azt a karakterisztikus arcú adó repertoárt, amelyben megférnek egymás mellett a bibliai szövegekre készült művek, a klasszikus magyar költők versmegzenésítései (ahogyan Kodály nevezte, a „megkésett melódiák”) és a magyar folklór gyöngyszemei. Ezek a markáns vonások eredményezik a prófétikus üzenet zengő megszólaltatását, amely összecseng azzal a programmal, hogy „a szegények iskolájának” nevezett Kollégium tehetséggyondozó és nevelő munkájának minden időben szerves alkotóeleme volt az európai értékek és a magyarság népi kultúrájának őrzése, az irodalomparólás és a hitvallásos öntudat képviselete.

A *Kántus* közösségformáló ereje a magyar zenei köznevelés egyik ritkasága. A Kollégium diákjainak sok-sok nemzedéke emlékszik hálával vissza azokra az évekre, amelyeket Kántus-tagként tölthetett el. Kitorólhetetlen élményeket és mérhetetlen lelki-szellemi meggazdagodást jelentett tagjává válni ennek a közösségnek, s ez az apáról fiúra szálló élménysor táplálja ma is a kórus életének kontinuitását. Ennek a zenei köznevelésnek köszönheti a kollégium, hogy diákjai előkelő helyezéseket értek el a Bartók, Kodály, Liszt és Erkel műveltség

versenyeken, hogy megilleti a Kántust a Gárdonyi Zoltán kéziratár és hagyatékok őrzésének joga, valamint a Kántus teremtette zenei színvonal miatt válhatott évtizedekre otthonává a magyar református kántorképzés ügyének a Kollégium ősi épülete, újabban pedig a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Debreceni Konzervatóriuma karvezető diplomásainak gyakorlóterévé lettek a Kántus próbái és előadásai.

A Kántus célkitűzései között központi jelentőségű lett az elmúlt időszakban a Kárpát-medence magyarságának zenei lelkigondozása. A zenei anyanyelvűség hangzóvá tételét a falusi gyülekezetek templomaitól a koncertpódiumokig egyformán magas művészi töltéssel képviseli a Kollégiumi Kántus. A református gyülekezetekhez fűződő szoros kapcsolatok következtében a Kántus méltán vált fogalomná a hazai reformátusság és a határokon túli magyarság szemében. Az énekkar a magyar protestáns egyházzene „nagyköveteként” fontos missziót vállal fel, bárhol is jár a világon, Erdélytől Amerikán át Japánig.

1998. augusztus 31. és szeptember 5. között rendezték meg a Nemzetközi Zenetudományi Társaság Cantus Planus munkacsoportjának 9. találkozóját Esztergomban és Visegrádon. A megnyitó ünnepségen augusztus 31-én Dobszay László, a Liszt Ferenc Zeneakadémia egyházzenei tanszékének vezetője, a Magyar Egyházzenei Társaság elnöke, Paskai László bíboros, prímás, esztergom-budapesti érsek, Jeney Zoltán, a Liszt Ferenc Zeneakadémia zeneszerzés tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára és Ruth Steiner, a Cantus Planus munkacsoport soros elnöke köszöntötte a megjelenteket — ld. Magyar Egyházzene V (1997/1998) 483skk. Az alábbiakban Ruth Steiner és Jeney Zoltán köszöntő szavait közöljük.

Ruth Steiner köszöntő szavai a Cantus Planus konferenciáján

Eminenciád, tisztelt vendégek, kedves kollégák és Cantus Planus-barátok!

A Cantus Planus kezdetei 1982-re mennek vissza, amikor a Nemzetközi Zenei Társaság egy találkozásán Helmut Huckle összegyűjtött néhány tudóst, hogy létrehozzanak egy munkacsoportot, mely a középkori egyszólamú zene kiadásának problémáival foglalkozik. Az új szervezet első találkozására 1984-ben Magyarországon került sor a „Középkori monódia és regionális hagyományok” témakörben.

Számomra a regionális hagyományok tanulmányozásának középpontba állítása a Cantus Planus munkájának legfontosabb eredménye. E munka kü-